

Hylje – vahinkoeläin vai luontoelämys?

Sami Reunanen ja Juhani Mellanoura

RIISTA- JA KALATALOUS
TUTKIMUKSIA JA SELVITYKSIÄ

8/2013

RIISTA- JA KALATALOUS

TUTKIMUKSIA JA SELVITYKSIÄ

8 / 2013

Hylje – vahinkoeläin vai luontoelämys?

Sami Reunanen ja Juhani Mellanoura

Julkaisija:
Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos
Helsinki 2013

The publication reflects the author's views and the Managing Authority cannot be held liable for the information published by the project partners.

Kannen kuvat: Pentti Aaltonen ja Seija Väre

Julkaisujen myynti:
www.rktl.fi/julkaisut
www.juvenes.fi/verkkokauppa

Pdf-julkaisu verkossa:
www.rktl.fi/julkaisut/
ISBN 978-952-303-040-4 (Painettu)
ISBN 978-952-303-041-1 (Verkkojulkaisu)

ISSN 1799-4764 (Painettu)
ISSN 1799-4748 (Verkkojulkaisu)

Painopaikka: Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print

Sisällys

Tiivistelmä	4
Sammandrag	5
Abstract	6
1. Johdanto.....	7
2. Tausta.....	8
2.1 Halli – Itämeren rotta ja teddy-karhu	8
2.1.1 Hylkeiden suojelualueet	8
2.1.2 Hyljekantojen hoitosuunnitelma	9
2.2 Kannan koko ja kiintiöt	10
2.3 Hyljetuotteiden myyntikielto	10
3. Tutkimusalue ja lähdeaineisto	12
4. Tulokset	13
4.1 Hylkeiden katseluyritykset Suomessa	13
4.2 Parhaat katselualueet	13
4.3 Katselusafarin kustannukset.....	14
4.4 Katselupotentiaali.....	14
4.5 Katselusafarit ja niiden rajoitteet	15
4.6 Hallin metsästys ja sen rajoitteet.....	15
4.7 Metsästyspotentiaali.....	16
4.8 Hylkeiden hyödyntämiseen liittyviä hankkeita	17
5. Tulosten tarkastelu	18
Viitteet.....	20

Tiivistelmä

Hyljettä ei nykyisin enää nähdä pelkästään kalastusta ja kalankasvatusta haittaavana vahinkoeläimenä, vaan sen hyödyntämisestä saaristomatkoilussa on alettu keskustella. Hylkeiden katseluturismista ja metsästettyjen hylkeiden hyödyntämisestä on toivottu lisätuloja rannikkokyltiin. Tämä raportti on nykyistä hyljematkailua ja sen edellytyksiä luotaava. Raportti on osa kansainvälistä ECOSEAL-hanketta. Tutkimusta varten haastateltiin Etelä-Suomen rannikolla hyljematkailussa mukana olevia ammattikalastajia, matkailuyrittäjiä, metsästäjiä ja organisaatioiden edustajia.

Eteläisessä Manner-Suomessa hylkeeseen liittyviä katselu- ja metsästyssafareita järjestää vain muutama yrittäjä. Merelle suuntautuvia satunnaisretkiä tekevät ovat monialayrittäjiä, joiden laajaan palveluvalikoimaan sisältyy hylkeiden tarkkailun tarjontaa. Sen sijaan metsästysmatkailua ei esiinny juuri lainkaan. Osaltaan tätä mahdollisuutta rajoittavat EU:n luontodirektiivi ja asetus hyljetuotteiden myyntikiellosta sekä kansallinen hyljekantojen hoitosuunnitelma. Lukuisat säädökset tekevät järjestettyjen katselu- ja metsästyssafareiden tuotteistamisen haastavaksi. Toisaalta hyljeturismiin parhaiten soveltuvat alueet ovat hallin suojele- ja karvanvaihtoluotoja, jotka ovat liian kaukana mantereesta järjestelmällistä hyljematkailua varten.

Asiasanat: halli, hyljesafari, matkailu, metsästys, paikalliskulttuuri

Reunanen, S. & Mellanoura, J. 2013. Hylje – vahinkoeläin vai luontoelämys? *Riista- ja kalatalous – Tutkimuksia ja selvityksiä* 8/2013. 20 s.

Sammandrag

Sälen betraktas inte längre bara som ett skadedjur som stör fisket och fiskodlingen, utan man har börjat diskutera om den kunde användas inom skärgårdsturismen. Kustsamhällen har sett framemot extra inkomster från sälobservationsturism och jakt. Denna rapport granskar den nuvarande sälturismen och dess förutsättningar. Rapporten ingår i det internationella projektet ECOSEAL. För rapporten intervjuades yrkesfiskare, turismföretagare, jägare och organisationsrepresentanter som är involverade i sälturismen vid kusten i södra Finland.

I södra Fastlandsfinland finns det bara några företagare som ordnar sälsafarier antingen för att observera eller jaga säl. De som ibland ordnar resor ut på havet är företagare i flera branscher vars breda affärsverksamhet även omfattar observationsresor. Däremot ordnas jakt knappt alls för turister. Delvis begränsas möjligheterna att ordna jakt av EU:s naturdirektiv och förordning om förbud mot handel med sälprodukter samt den nationella vårdplanen för sälbestånden. På grund av de otaliga bestämmelserna är det svårt att ordna organiserade observations- och jaktsafarier. Å andra sidan är de områden som lämpar sig bäst för sälturism skär där gråsäl är fridlyst och som ligger för långt ute till havs med tanke på organiserad sälturism.

Nyckelord: gråsäl, jakt, lokal kultur, sälsafari, turism

Reunanen, S. & Mellanoura, J. 2013. Sälen – ett skadedjur eller en naturupplevelse? *Riista- ja kalatalous – Tutkimuksia ja selvityksiä* 8/2013. 20 s.

Abstract

In addition to the major problems that seals cause for the fishing industry, the report also discusses the grey seal's potential role in archipelago tourism. The suggestion has been made that tourism based on seal watching and seal hunting could bring earnings to coastal villages. As part of the international ECOSEAL project, this report seeks to assess the potential of seal tourism. We interviewed fishermen engaged in seal tourism, as well as tourism entrepreneurs, hunters and representatives of various organisations.

In the coastal areas of Southern Finland, wildlife watching and hunting safaris are organised by only a few operators. Their tourism strategy is based on a range of activities, among which grey seal watching plays only a minor role. In addition, most entrepreneurs are unaware of the opportunities represented by seal hunting tourism. EU habitat directives and controls on markets for seal products have led to the enactment of numerous laws which effectively set restrictions on the exploitation of the grey seal for tourism. In addition, the grey seal moulting and protection areas are the most promising seal-tourism sites. Unfortunately, these are too remote from the mainland for the viable arrangement of organised tourism.

Keywords: grey seal, hunting, local culture, sea safari, tourism

Reunanen, S. & Mellanoura, J. 2013. Seal – harmful or successful experiences at sea. *Riista- ja kalatalous – Tutkimuksia ja selvityksiä* 8/2013. 20 s.

1. Johdanto

Itämeren hyljekannat ovat toipumassa viime vuosisadan kannanromahduksesta. Runsastumisen myötä hylkeiden aiheuttamat vahingot kalastukselle saalis- ja pyydystappioina ovat lisääntyneet. Koska hylkeet ovat suojeltuja riistaeläimiä, niiden metsästäminen riittävässä määrin vahinkojen välttämiseksi ei ole mahdollista (maa- ja metsätalousministeriö 2012a). Hylkeet ovat tällä vuosisadalla alkaneet kiinnostaa suurta yleisöä sympaattisina eläiminä, joten hyljematkailua on esitetty paikallisyhteisöille lisätulonlähteeksi. Hyljematkailu pitää sisällään sekä katselu/valokuvaus- että metsästyssafarit.

Hylkeitä on vähitellen alettu arvostaa myös arvokkaina riistaeläiminä sen sijaan, että ne nähtäisiin pelkkinä vahinkoeläiminä. Samalla on haluttu ylläpitää ja elvyttää paikallisia hylkeenpyyntiperinteitä ja säilyttää tiedot ja taidot vanhoista pyyntitavoista ja -paikoista. Tämä liittyy osaltaan rannikon ja saariston elinvoimaisena säilymiseen, toimeentulomahdollisuuksiin ja monialayrittäjyyteen, joka on monelle kalastajalle edellytys kalastuselinkeinojen jatkamiselle. Saaristossa toimeentulo on perinteisesti perustunut moniin toimentulolähteisiin.

Hylkeen kaksijakoinen asema suojeltuna riistaeläimenä tekee siitä yhteiskunnallisesti mielenkiintoisen lajin. Se on samaan aikaan luonnonsuojelun symboli ja toisaalta vahinkoeläin ja ihmisiä kiinnostava petoeläin, jota ei käytännössä pystytä hyödyntämään kuin hyvin rajoitetusti. Tässä tutkimuksessa hylkeillä tarkoitetaan lähinnä harmaahyljettä eli hallia. Itämerenorrppaa esiintyy tutkimusalueella rajoitetusti ja sen aiheuttamat kalataloudelliset vahingot ovat vähäisiä verrattuna halliin.

Tutkimus on osa kansainvälistä ECOSEAL-hanketta, jossa tutkitaan hylkeiden ja ihmisen vuorovaikutusta. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen koordinoima ECOSEAL-hanke on saanut pääasiallisen rahoituksen Central Baltic 2007–2013 Interreg IV A -ohjelmasta ja valtion vastinrahoitusta Varsinais-Suomen ELY-keskukselta. Tässä erillisessä selvityksessä on tarkasteltu hylkeiden hyödyntämistä matkailussa. Työssä selvitettiin hyljesafareita järjestävien yritysten toiminnan määrää ja laatua sekä kehitystä.

2. Tausta

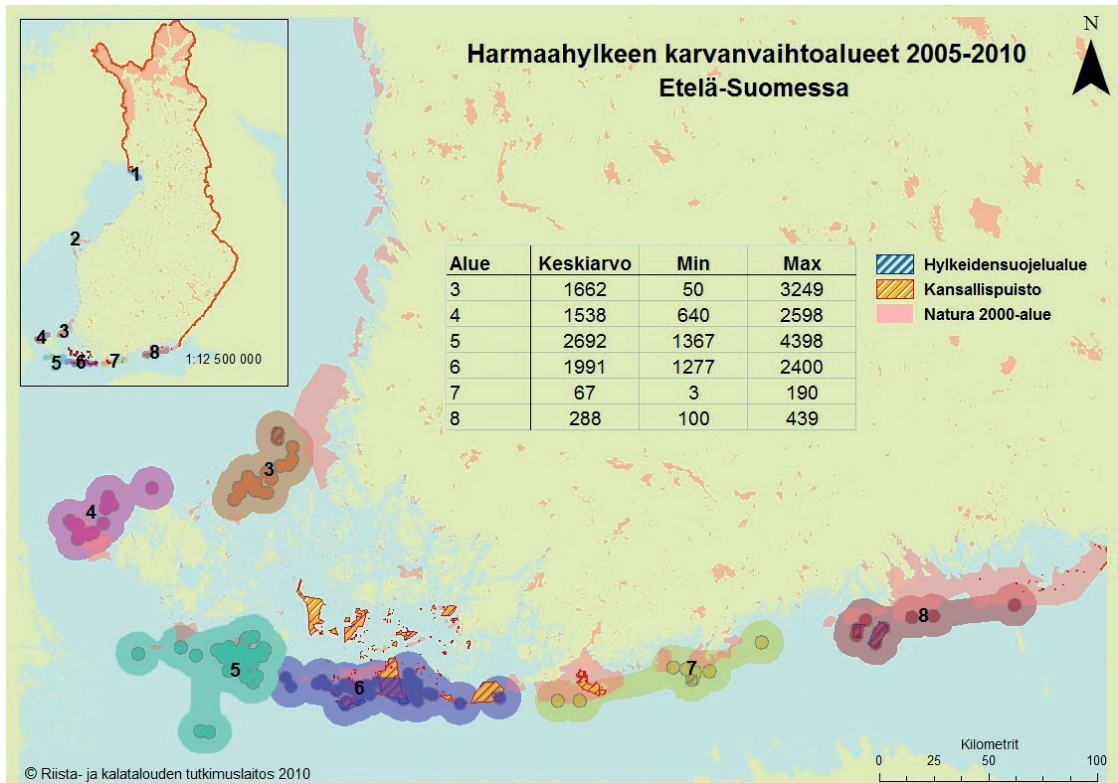
2.1 Halli – Itämeren rotta ja teddy-karhu

Hylje oli 1900-luvun alkupuolelle saakka arvokas riistaeläin, josta hyödynnettiin tarkoin liha, traani ja nahka. Näitä ei käytetty vain omassa taloudessa, vaan pääosa myytiin. Hyljettä pidettiin vahinkoeläimenä, joka rikkoi kalastajien pyydyksiä ja aiheutti saalismenetyksiä. Kalastajia ja metsästäjiä kannustettiin verottamaan hyljekantaa maksamalla tapporahaa. Sitä maksettiin valtion varoista vuodesta 1909 vuoteen 1976 muutamaa vuotta lukuun ottamatta. Hylje oli tärkeä kalastajien toimeentulon lähde monin paikoin rannikkoa, yksittäisille metsästäjille vielä 1960-luvulla. Ristiriita kärjistyi 1900-luvulla, jolloin halli- ja norppakanta (halleja on arvioitu olleen lähes 100 000 yksilöä Itämeren alueella) hupeni muutamaa tuhatta yksilöön. Kanan taantumisen syynä olivat tehokkaan metsästyksen ohella ympäristömyrkyt. Pohjanlahden Suomen-puoleisella rannikolla hylkeenmetsästäystä on ollut pisimpään, ja siellä hylkeenpyynnin perinteet ovat parhaiten säilyneet. Suomen puolella hylkeillä on ollut ravinnon hankinnan kannalta suurempi merkitys kuin Ruotsin puolella, jossa sen lihaa on hyödynnetty ravintona lähinnä silloin, kun muuta ei ole ollut tarjolla (Ylimaunu 2000).

Hyljekantojen elpymisen myötä hallista tuli 1990-luvulla vakava ongelma elinkeinokataloudelle. Hylkeiden suorat vaikutukset kohdistuivat ensisijaisesti saaliisiin ja pyydyksiin, epäsuorat vaikutukset saaliskalojen käyttäytymisen muutoksiin ja kalojen siirtymiseen pois perinteisiltä apajilta. Uusien kalavesien saaminen ammattikalastajien käyttöön on ollut hankalaa. Ensimmäiset hallin pyyntiluvat myönnettiin vuonna 1995. Vuosittainen hallinmetsästys aloitettiin erityisluvan turvin vuonna 1998. Säädellyllä metsästyksellä on haluttu vaikuttaa hallikannan kokoon, vahinkoyksilöiden määrään ja hylkeiden ihmisarkuuteen. Pyydysteknisten ratkaisujen avulla on haluttu estää hylkeen pääsy rysän kalapesään ja hukkuminen pyydykseen. Lisäksi vahinkoja on kompensoitu maksamalla hylkeensietopalkkiota ja investointitukia hylkeenkestävien pyydysten hankkimiseen (Varjopuro 2011). Pyydysten (push up -rysät) kehittämisellä on pyritty parantamaan saalislajeihin kohdistuvan pyynnin valikoivuutta ja helpottamaan kalastajien työskentelyoloja (Salmi ja Varjopuro 2006).

2.1.1 Hylkeiden suojelualueet

Hylkeiden elinkeinoille aiheuttamien vahinkojen kasvu ja sen seurauksena lisääntyneet metsästyspaineeet vauhdittivat hylkeiden lisääntymisalueiden suojelutarvetta. Niinpä valtion omistamille merialueille perustettiin vuonna 2001 asetuksella seitsemän hylkeidensuojelualuetta (kuva 1). Alueiden tarkoituksena on suojella erityisesti halleja ja niiden elinympäristöjä. Osalla suojelualueista on merkitystä myös itämerennorpan suojelulle. Alueet ovat Metsähallituksen hallinnassa. Perustetut suojelualueet hyödyttävät myös hyljetutkimusta ja hyljekantojen seuranta. Luodot ovat myös arvokkaita merellisiä luontotyyppejä. Perustetut alueet sisältyvät joko kokonaan tai osaksi Natura 2000 -verkostoon (Metsähallitus 2011). ECOSEAL-hankealueella (Kymenlaakson, Uudenmaan ja Varsinais-Suomen rannikko- ja saaristokunnat) sijaitsee viisi hylkeiden suojelualuetta: Sandkallan - Stora Kölhällen, Porvoo (kuva 1, alue 8), Kallbådan, Inkoo ja Kirkkonummi (kuva 1, alue 7), Mastbådan, Nauvo (kuva 1, alue 6), Grim-

Kuva 1. Hyljeturismiin soveltuvat potentiaaliset alueet sijaitsevat samoilla alueilla kuin hallin suojele- ja karvanvaihtoalueet.

sörarna, Korppoo (kuva 1, alue 6) ja Södra Sandbäck - Sandbäck, Kustavi (kuva 1, alue 3). Pääsy alueille on rajattu erittäin tiukasti, mikä vaikeuttaa mahdollista yritystoimintaa hyljesafareiden osalta. Kyseiset paikat ovat juuri niitä, joilla havaintovarmuus mahdollistaisi hyljesafarien markkinoimisen.

2.1.2 Hyljekantojen hoitosuunnitelma

Hylkeiden metsästys ja hyödyntäminen alkoi vuosituhanen alussa olla yhä tiiviimmin sidoksissa ylikansalliseen päätöksentekoon ja kansainvälisiin sopimuksiin. Itämeren merihylkeet ovat EU:n luontodirektiivilajeja, joita saa metsästä, mutta jotka ovat erityisessä seurannassa. Kannan hoitamiseksi ja sen kestävää hyödyntämistä varten on laadittu Itämeren hyljekantojen hoitosuunnitelma (maa- ja metsätalousministeriö 2007), jossa mm. viitataan lajin suotuisan suojelun tasoon, mikä tarkoittaa hyljekantojen levinneisyysalueen ja elinympäristön turvaamista pitkällä aikavälillä. Kannan kokoon hyljekannan hoitosuunnitelma ei ota kantaa. Suomessa harjoitettu hyljepolitiikka perustuu hyljekantojen hoitosuunnitelmaan. Toimenpiteinä pyritään vähentämään elinkeinolle aiheuttavia haittoja sekä ottamaan huomioon eri toimijoiden intressit ja sovittamaan niitä yhteen.

Helsinki-komissio (HELCOM) on Itämeren valtioiden välinen organisaatio, joka laatii suosituksia Itämeren merellisen ympäristön suojelemiseksi ja hallinnoimiseksi, kuten hyljekantojen hoitamiseksi. Itämeren suojelusopimus on jäsenmaita sitova. Komission suositukset eivät kuitenkaan ole oikeudellisesti sitovia, mutta niillä katsotaan olevan poliittinen ja moraalinen painoarvo. Hylkeiden metsästys on kansallisen päätöksenteon vastuulla (maa- ja metsätalousministeriö 2007).

Hoitosuunnitelman mukaisesti hyljekannat pyritään pitämään sensuuruisina, että hylkeiden aiheuttamat vahingot pysyvät kohtuullisina kannan suotuisan suojelun tasoa vaarantamatta. Metsästyksen lisäksi maa- ja metsätalousministeriö toteuttaa osana hoitosuunnitelmaa erilaisia toimenpiteitä kalastusvahinkojen vähentämiseksi. Niitä ovat esimerkiksi hylkeenkestävien pyydysten kehittäminen ja niiden hankkimiseen myönnettävä erityinen julkinen tuki.

2.2 Kannan koko ja kiintiöt

Itämeren alueen hallilaskennoissa tavattiin viime keväänä noin 28 000 hallia. Kannan kasvu on 2000-luvun puolivälistä alkaen painottunut Keski-Ruotsin saaristoon. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen laskentojen mukaan Suomen puolella on noin 10 000 yksilöä, joista yli 6 000 yksilöä on havaittu Ahvenanmaan maakunnassa (Kairikko 2008). Maa- ja metsätalousministeriön asetuksella vahvistamat hallin metsästyskiintiöt ovat pysyneet samalla tasolla jo muutaman vuoden ajan, Manner-Suomen 1 050:ssä ja Ahvenanmaan 450 kpl:ssa (maa- ja metsätalousministeriö 2012b). Kiintiö jakautuu eri maakuntien välille hylkeiden määrien ja metsästyspaineen mukaisesti. Lisäksi Suomen riistakeskus voi myöntää poikkeuslupia vahinkoyksilöiden poistamiselle pyydysten läheisyydestä. Poikkeuslupamenettelyä on kuitenkin pidetty tehottomana, koska jo yksi hylkeen pyydysvierailu riittää aiheuttamaan merkittäviä saalis- ja pyydysvahinkoja.

Nykyisen metsästettävän kannan koosta ollaan osittain eri mieltä. WWF:n ja Suomen luonnonsuojeluliiton mukaan Suomen kiintiö on liian suuri. Niiden mielestä suurin sallittu saalismäärä pitäisi olla 300–400 hallia (maa- ja metsätalousministeriö 2012a) ja ammattikalastajajärjestöjen mukaan kiintiö on liian pieni. Suurin sallittu saalismäärä ei ole määrä, joka tulisi saavuttaa. Se asettaa Suomen riistakeskuksen lupaharkinnalle pyyntilupien ja poikkeuslupien enimmäismäärän (maa- ja metsätalousministeriö 2012b).

Ilman kiintiöitäkin saaliin määrän kasvattamista rajoittaa mm. rauhoitusaika, polttoaineen hinta, metsästyksestä johtuvan arkuuden lisääntyminen, huonot sää- ja kevään jääolosuhteet ja hylkeenmetsästyksen vaikeus, mikä pitää toteutuneet kaadot myönnettyihin lupiin ja kiintiöön nähden pieninä (Manner-Suomi: vuonna 2011 myönnetyt luvat 812, kaadot 290 eli 36 % myönnettyistä luvista ja 28 % kiintiöstä (Riistaweb 2012).

2.3 Hyljetuotteiden myyntikielto

Euroopan unionin neuvoston ja Euroopan parlamentin asetus 1007/2009 kieltää hyljetuotteiden asettamisen kaupan EU:ssa. Asetus ei sinänsä kiellä eikä sääntele hylkeiden metsästystä vaan kieltää hyljetuotteiden kaupan. Pohjois-Amerikasta alkunsa saanut vastustus epäeettistä kuuttien nuijapyyntiä kohtaan johti EU:ssa hyljetuotteiden tuonti- ja myyntikieltoon. Kanada on puolustanut omaa hylkeenpyyntiään ja vedonnut Maailman kauppajärjestön (WTO) sään-

töihin, joiden vastainen EU:n hyljetuotteiden kauppakielto on. Asetus koskee liha-, öljy-, hylkeenrasva-, sisäelin- ja turkisnahkatuotteita. Kielto sallii hyljetuotteiden tuonnin markkinoille tietyin poikkeuksin. Suomea koskevan poikkeuksen mukaan markkinoille saa tuoda hyljetuotteita, jotka ovat seurausta kansallisen lainsäädännön mukaisesta pyynnistä. Lupa edellyttää myös, että tuotteet ovat luonnonvarojen kestävä kehityksen mukaisesti tuotettuja eikä niillä saa tehdä myyntivoittoa. Määritelmä on epätarkka ja jää tulkinnanvaraiseksi myös volyymien osalta, kuten seuraava määritelmä osoittaa: ”Tuotteiden laatu tai määrä” ei saa viitata siihen, että ne olisivat markkinoilla kaupallisista syistä (Euroopan parlamentti 2009).

Alalla toimivien keskuudessa ei käytännössä tiedetä, missä määrin tuotteita voidaan hyödyntää. On väläytetty, että kaupankäyntiä selventämään tarvittaisiin käräjäoikeuden ennakkopäätös. EU-säädökset kieltävät ammattikalastajilta hylkeen hyötykäytön sillä uhalla, että kalastaja menettää kalataloustuet hylkeensietopalkkio mukaan lukien. Toimintaohjelman ehtona tuen saamiseksi mm. on, että korvausta saanut yrittäjä sitoutuu olemaan käyttämättä korvauksena maksettuja varoja hylkeiden hyötykäyttöön. Pyydykseen hukkunut hylje on kuitenkin kalastajan omaisuutta.

Kokonaan toinen kysymys on, olisiko Suomessa eksoottisille hyljetuotteille laajoja markkinoita nykyaikana, jolloin hylkeet nähdään pikemminkin liiallisesta metsästyksestä ja ympäristömyrkyistä kärsineinä eläiminä kuin hyödynnettävinä riistaeläiminä, joita ne lainsäädännön mukaan ovat. Jo ennen myyntikieltoa ongelmana oli hyljetuotemarkkinoiden niukkuus, mikä vähensi metsästyksen järjestelmällisyyttä. Se haittasi myös pyyntiperinteiden elpymistä (Keränen ja Lappalainen 2009). Ulkomailta, kuten Venäjällä ja Kiinassa, markkinoita varmasti olisi varsinkin hylkeen nahoille.

Tulevaisuudessa volyymit tulevat olemaan jatkossakin pieniä riippumatta myyntirajoitusten olemassaolosta, eikä voida puhua teollisesta toiminnasta vaan korkeintaan pienten yritysten sivutoimenkuvasta ja käsityöläisyydestä. Maa- ja metsätalousministeriössä on menossa hyljetuotteiden kauppaa koskevan asetuksen kansallista toimeenpanoa koskeva täytäntöönpano (maa- ja metsätalousministeriö 2012a).

3. Tutkimusalue ja lähdeaineisto

Tutkimusalue kattaa kolme eteläsuomalaista maakuntaa: Kymenlaakson, Uudenmaan ja Varsinais-Suomen ja erityisesti niiden rannikko- ja saaristokunnat. Ahvenanmaa on rajattu tutkimusalueen ulkopuolelle.

Tutkimusta varten poimittiin internetistä tietoa valtakunnallisista ja alueellisista matkailustrategioista ja ohjelmista, joissa merihylkeet mainittiin osana matkailua tai sen kehittämistä. Mainintoja varsinaisesta hyljematkailusta ei löytynyt toisin kuin esimerkiksi kalastusmatkailusta ja saariston kulttuuri- ja luontomatkailusta, joiden osana potentiaalista hyljematkailua voidaan pitää. Ohjelmissa painotetaan usein saariston elinvoimaisuutta ja saariston elinkeinoelämän piristämistä matkailun avulla. Matkanjärjestäjiltä ja matkailuorganisaatioilta puuttuvat selkeät listat hyljesafareita tekevästä yrityksistä. Esimerkiksi Matkailun edistämiskeskuksella (MEK) ei ollut ajankohtaista tietoa safareita tekevästä yrityksistä.

Etelä-Suomen kalatalousryhmän (ESKO) hanke on koonnut yhteen Kymenlaaksossa ja Uudellamaalla toimivat matkailuyritykset, joilla on kalastusmatkailuun liittyviä palveluita, useimmiten majoituspalveluita. Esitteestä on poimittu aineistoksi kalastusmatkoja merelle järjestävät yritykset, jotka mainitsevat nettisivuillaan myös hylkeet matkan kohteina. Mukaan otettiin myös ne potentiaaliset yritykset, joilla on kalustoa järjestää hyljematkailua; esim. lohenvetouistelua ja kuljetuspalvelua järjestävät yritykset. Tutkimuksessa hyödynnettiin myös Gummelgäddan-Jättihauki-hankkeen esitettä, johon on koottu Uudenmaan kalastusmatkailuyrityksiä. Molemmissa edellä mainituissa esitteissä oli osittain samoja yrityksiä. Saaristomeren hyljesafareita järjestävistä yrityksistä saatiin tietoa Paraisten kaupungin matkailupalvelusta ja Suomen Saaristovaraus Oy:stä. Lisäksi Kalatalousryhmä Vakka-Suomen kalastuspuisto on teettänyt selvityksen oman alueen kalastusmatkailuyrityksistä. Google-hakukoneen avulla etsittiin yritysten kotisivuilta mainintaa hylkeestä.

Haastateltavat poimittiin matkailualan asiantuntijoiden ja internetistä poimittujen hyljematkailutietojen perusteella. Uusia potentiaalisten haastateltavien nimiä tuli esille myös tehdyissä haastatteluissa. Hyljematkailun kanssa tavalla tai toisella mukana olleille 15 toimijalle tehtiin teemahaastattelu. Haastattelussa käytettiin teemarunkoa, jonka avulla pyrittiin hahmotamaan hyljematkailun luonnetta ja sen potentiaalia. Nauhoitetut teemahaastattelut kestivät tunnista kahteen. Tutkimusta varten haastateltiin ammattikalastajia (4), matkailuyrittäjiä (5), järjestöjen edustajia (2), hankevetäjiä (2) ja metsästäjiä (2). Monet haastatelluista toimivat kahdessa ryhmässä, mutta tässä tutkimuksessa luokittelu tehtiin tärkeimmän toimenkuvan mukaan. Puhelinhaastatteluita tehtiin 9, joihin osallistuivat seuraavat toimijat: matkailuyritykset (5), metsästäjät (2), kehittämissyhtiöt (1) ja matkanjärjestäjät (1). Lisäksi tutkimusta varten haastateltiin Metsähallituksen edustajaa, jolloin keskeisiä kysymyksiä olivat suojelualueille myönnettävät liikkumisluvat ja kumppanuussopimukset yritysten kanssa.

4. Tulokset

4.1 Hylkeiden katseluyritykset Suomessa

Etelä-Suomen kalatalousryhmän esitteessä olevista 34 potentiaalisesta yrityksestä kahdeksan mainitsi kotisivullaan hylkeiden katselumahdollisuudesta. Hyljeretkiä markkinoineet olivat mm. ohjelmopalvelu-, venekuljetus- ja majoituspalveluyrittäjiä. Lisäksi jotkut kalastajista olivat ottaneet ohjelmistoonsa hylkeet katselukohteina. Kalastajien toimeentulo perustui monialayrittäjyyteen.

Yritysten kotisivuilla luontokohteina mainittiin hylkeet, kalat, linnut, ulkoluodot, saaristo ja kansallispuistot. Kulttuurikohteita olivat majakat, merimerkit ja merenkulku, sotahistoria, perinnemaisemat ja -tilat sekä kalastus- ja metsästyskulttuuri. Manner-Suomesta järjestettävät hyljesafarit olivat luonteeltaan satunnaisia ja ajoittuvat pääasiassa kesäaikaan eivätkä muodostaneet yrityksille päätoimista tulonlähdettä. Safarien taloudellista arvoa oli vaikea mitata toiminnan vähyyden ja siihen liittyvän muun toiminnan vuoksi. Yrityksille hylkeet ovat osa palveluvalikoimaa.

Moni matkailija järjestää omatoimisesti retken kysymällä venekuljetuksia esimerkiksi majoituspaikasta. Paikalliset ihmiset ovat usein verkostoituneita, joten aina joku tuntee kalastajan tai yrittäjän, jolla on kyseiseen tarkoitukseen soveltuva vene ja matkailijoiden kuljettamiseen tarvittavat luvat. Meriretkien markkinointi on luonteva osa majoitusyritysten toimenkuvaa.

Tyypillinen veneretki koostuu kulttuuri- ja luontokohteista, kuten eräs yritys asian kiteyttää kotisivuillaan: ”Kierrämme pääkaupunkiseudun saariston kauneimmat kohdat, näemme nähtävyydet ja tutustumme luontoon ja mahdollisesti hylkeisiin sään salliessa. Matkan aikana nautimme myös kahvia ja eväitä jollakin kauniilla saarella”. Hylkeet herättävät asiakkaisissa kiinnostusta ja niitä jäädään aina katselemaan. Valokuvausretkiä on järjestetty tilauksesta alan harrastajille.

Ammattikalastajat kertovat matkailijoille mielellään hylkeiden kalastuselinkeinolle aiheuttamista vahingoista. Eräs yritys ilmoittaa kotisivuillaan esittelevänsä retkien yhteydessä hylkeen petomaisuutta. Tuoreen hyljevahinkokyselyn (Herrero, A. julkaisematon) mukaan vain neljä (12 %) suomalaista kalastajaa 34:stä oli kiinnostunut hylkeistä matkailumielessä.

Kotkan Maretarium on suunnitellut hanketta, jossa perustettaisiin hylkeiden hoitopaikka akvaariotalon tuntumaan. Paikkaan tuotaisiin orpoja kuutteja ja muita loukkaantuneita yksilöitä. Toivuttuaan ne vapautettaisiin luontoon.

4.2 Parhaat katselualueet

Kuvassa 1 oleva taulukko osoittaa tutkimusalueella sijaitsevat hyljemäärät karvanvaihtoalueittain. Siitä nähdään, että runsaimmat määrät sijaitsevat Selkämeren ja Saaristomeren eteläosissa (alueet 3 ja 6), joissa esiintyy eniten hyljematkailua.

Matkailuyrittäjien mukaan parhaat hylkeiden havaintopaikat sijaitsevat ulkomeren hylkeidensuojelualueilla, mutta myös niiden ulkopuolisilla merialueilla. Parhaiten hylkeiden tarkkailuun soveltuu Mastbådanin alue (3) sekä vähäisemmissä määrin Sandkällanin-Stora Kölhällenin (7) ja Kallbådanin alue (8) (kuva 1).

Eteläisellä Selkämerellä sijaitsevaa Södra Sandbäck – Sandbäckia (5) hyödyntää yksi luontomatkailuyrittäjä, jolla on kumppanuussopimus Metsähallituksen kanssa. Kaukana ulkomerellä sijaitsevat luodot ovat pitkän etäisyytensä vuoksi kuitenkin vaikeasti hyödynnettävissä.

Mastbådanin alueella (3) on 1–2 yritystä, jotka tekevät tilauksesta retkiä hylkeiden katselupaikoille. Eteläisellä Saaristomerellä (6) operoi 3–4 hyljesafareita tekevää yritystä. Porkkalanniemen länsipuoliselle alueelle (7) hylkeiden katselumatkoja tekee 4–6 yritystä ja itäiselle Suomenlahdelle (8) järjestetään vain satunnaisia retkiä. Todennäköisesti Saaristomerellä ja Suomenlahdella saattaa olla yksittäisiä matkailuyrittäjiä, jotka tekevät veneretkiä hylkeiden esiintymisalueille, vaikka sitä vaihtoehtoa ei heidän matkailuesitteissään mainita.

4.3 Katselusafarin kustannukset

Kustannusrakenteen voidaan ajatella muodostuvan samankaltaisesti kuin kalastusmatkailutuotteissa (esim. lohenuistelu): pääomakustannuksista, kuten kalustoinvestoinnit ja varusteet, sekä käyttökustannuksista, kuten venepaikkojen ja tukikohtien vuokrauksesta, polttoaineista, ruokailun järjestämisestä, luvista ja muista oheispalveluista. Nykyisin polttoainekustannukset on suurin yksittäinen kulutekijä, mikä vaikuttaa oleellisesti retken suunniteluun. Käytännössä suurimpien investointien esimerkiksi veneisiin pitää olla valmiiksi tehtyinä. Veneiden pitää olla myös matkustajakäyttöön rekisteröityjä, ja niissä matkailijoiden turvallisuus ja viihtyvyytekijät tulee ottaa huomioon. Lisäksi kapteenilla tulee olla kuljettajatutkinto suoritettuna.

Verkostoituminen mahdollisten ohjelmalvelu- ja ravintolayrittäjien kanssa on usein välttämätöntä. Palvelut joko ostetaan tai järjestetään alihankintana (esim. 10 %:n provisio kalastusmatkailussa) tai palveluita vaihdetaan yrityskumppaneiden kesken. Palvelukonseptiin sisältyy usein valikoima erilaisia osajia ja asiantuntijoita. Toiminnassa kohtaavat mm. kalastusoppaan, ohjelmalveluyrittäjän, majoittajan, pitopalveluyrittäjän, kuljetuspalveluista vastaavan, tarvikkeiden ja kaluston huollosta vastaavan palvelut. Kalastuspäiväretkestä rannikon tuntumaan (6 tuntia) yrittäjät velottavat 450–700 euroa + alv (max. 6 hlöä). Vetouistelupäivä ulkomerellä on arvoltaan 800–900 euroa + alv.

Hyljesafarit ovat tilausmatkoja, ja tilaajina ovat yleensä yritykset. Yksi yrittäjä tekee säännöllisiä risteilyjä Hangon ulkosaariston hyljeluodoille heinäkuun ajan. Retki kestää pari tuntia ja sen aikana luvataan esitellä myös hallin petomaisuutta. Hintaa risteilylle kertyy noin 15–35 euroa asiakasta kohti. Tutkimusalueella Etelä-Suomessa on ainakin kuusi yrittäjää, jotka tekevät hyljesafareita kovapohjaisilla kumiveneillä (RIB-veneet). Niissä saattaa olla useita tehokkaita perämooottoreita, joten matka määränpään taittuu nopeasti. Näihin veneisiin mahtuu korkeintaan 12 henkilöä, ja kahden tunnin matkalta ryhmältä veloitetaan 500–1 000 euroa. Meriretkelle lähtijät ovat yritysasiakkaita, jotka maksavat polttoainekulut.

4.4 Katselupotentiaali

Katselusafareille on rajalliset edellytykset. Haavaintovarmuuden pitäisi olla samankaltainen kuin kalastusmatkailussa (yli 90 %), eikä sellaisia paikkoja juuri ole suojelualueiden ulkopuolella. Tästä huolimatta kalastajat pitivät katseluturismia vähemmän riskialttiina kuin metsästystä siihen liittyvien investointien ja järjestelyiden takia (Hankonen 2010).

Potentiaalisia katselumatkojen järjestäjiä ovat ammattikalastajat, veneenkuljetusyrittäjät, lohenuisteluyritykset sekä entiset luotsit ja rajavartijat, joilla on hyvä paikallistuntemus. Heillä on merimiestaitojen ohella usein myös kalusto valmiina. Erilaiset alustyypit soveltuvat safareiden järjestämiseen, kuten esimerkiksi ilmatyynyalukset kevätjäillä liikkumiseen. Vesibussit eivät sovellu karikkoisilla vesillä kulkemiseen. Myös joitakin melontaretkien järjestäjiä hylkeet kiinnostavat esim. syksyisin, kun hylkeet tulevat sisälahtiin.

Hylkeiden karvanvaihtoluodot, joilla hylkeitä voi samanaikaisesti nähdä kymmeniä, ovat kiehtovia matkailullisia vetonauloja. Tyynellä säällä kallioluodoilla kelluvia hylkeitä on mahdollisuus tarkkailla kaukoputken avulla hyvinkin kaukaa. Matkailun kehittymistä jarruttaa monien hyljeluotojen kaukainen sijainti mantereesta. Liian vähälle huomiolle on jäänyt matkailijoiden mahdollisuus nähdä hylkeitä Ruotsin ja Suomen välillä kulkevien autolauttojen kannelta. Hylkeiden havaintovarmuus lisääntyisi, jos matkustaja-alukset tekisivät reitteihinsä pieniä muutoksia. Haastatteluissa ehdotettiin myös ruokintapaikkojen perustamista, joilla hylkeitä voisi käydä katselemissa. Eräs haastatelluista piti hylkeiden tarhausta varten otettavana vaihtoehtona.

4.5 Katselusafarit ja niiden rajoitteet

Sääolosuhteet vaikeuttavat retkien tuotteistamista ja myymistä etukäteen. Hankalaa on myös löytää korvaavia tuotteita, vaikka palvelukonsepti olisi monipuolinen ja joustava. Hyljeturismia rajoittavat havaintovarmuuden lisäksi kaluston puute ja vaihtelevat sääolot. Taloudelliset suhdanteet näkyvät matkailupalveluiden kysynnässä. Yritysassiakkaiden väheneminen näkyy voimakkaimmin maakunnissa. Toisaalta matkailijat, esimerkiksi lapsiperheet, ovat edelleen tavanomaisia asiakkaita, jotka haluavat kokea merellisiä luontoelämyksiä.

Verkostoituminen on tärkeää rannikon ja saariston yrittäjille ja oleellinen osa toimivaa ja joustavaa konseptia. Elinkeinot tukevat toinen toistaan varsinkin matkailussa ja pitävät osaltaan saariston kulttuuria ja elinvoimaisuutta yllä. Uusien matkailuelinkeinojen kehittämistä rajoittaa saariston pirstaleisuus ja palveluverkoston hajanaisuus. Natura- ja suojelualueet, kansallispuistot, yksityiset maa- ja vesialueet ja vapaa-ajan asutus luovat omat haasteensa alueiden käytölle ja palvelurakenteen kehittämiseksi.

Suurin osa haastatelluista kalastajista ei koe itseään asiakaspalvelijoina, vaan he haluavat tehdä sitä, mitä perinteisesti ovat tehneet, ehkä monessakin sukupolvessa, ja hankkia sillä toimeentulonsa. Matkailuelinkeinon tuominen osaksi toimeentuloa saattaa tuntua vieraalta ja saaristolaisuuden kaupallistaminen voidaan kokea jopa vastenmielisenä.

Rannikkokalastajille kalastuksen sesongin ja matkailun päällekkäisyys asettaa aikataulullisia ongelmia (Salmi ja Salmi 2007). Syksyllä, jolloin hylkeet hakeutuvat sisälahtiin, kalastus on usein kiivaimmillaan. Silloin luonnonolot (tuuli ja sade) ja myös valoisan ajan lyhyys haittaavat hyljematkailun kehittämistä.

4.6 Hallin metsästys ja sen rajoitteet

Hylkeiden metsästys kuuluu kansallisen päätöksenteon piiriin. Siinä hallin metsästysajaksi on määritelty 16.4–31.12. välinen aika. Metsästyskiintiöistä päättää maa- ja metsätalousministeriö. Säädösten ohella hallin pyyntiä ohjaavat sääolosuhteet.

Haastatteluissa todettiin mm. lihan olevan kallista hyödynnettäväksi trikiinitarkastusten, ruhon pienen lihapitoisuuden ja pyynnin hankaluuden takia. Tuotteiden imagoa pidettiin myös kyseenalaisena nykyisen luonnonsuojelueetoksen vallitessa, kuten Satakunnan rannikolla (Merikarvia) tehdyissä tutkimuksissa on aiemmin todettu (Hankonen 2010).

EU:n hyljetuotteiden myyntikiellolla, Suomea koskevasta poikkeuksesta huolimatta, on ollut negatiivinen vaikutus hyljetuotteiden kehittämislle ja pyynnin elvyttämislle. Suomen metsästyslaki ja -kulttuuri ovat biologisesti ja eettisesti kestäväällä pohjalla eivätkä salli esimerkiksi lisääntymisaikaista pyyntiä. Hylkeenmetsästyksen perinne on ehtinyt katketa ja hylkeenpyyntitaidon hallinneet kuolla.

Haastateltujen mukaan metsästäystä haittaavat myös sääolosuhteet, kuten rauhoitusajan jälkeinen jäätilanne. Perinteinen hylkeenpyynti on tapahtunut pääasiassa jäällä. Varsinais-Suomessa jääpyynnillä olisi suurempi merkitys kuin avoimella Suomenlahden rannikolla. Kevään edetessä olosuhteet muuttuvat etelästä pohjoiseen. Haastatellut esittivät metsästyksen alkamisajankohdan alueittaista porrastusta.

4.7 Metsästyspotentiaali

Suomessa metsästyks ja hyötykäyttö ovat aina kulkeneet käsi kädessä, myös lainsäädännöllisesti. Metsästyslain 1. luvun toisen pykälän mukaan metsästyks määritellään luonnonvaraisena olevan riistaeläimen pyydystämisenä ja tappamisena sekä saaliin ottamisena metsästäjän haltuun. Suomalaiseen metsästykskulttuuriin sopii huonosti esimerkiksi tarhattujen eläinten metsästyks.

Hylkeenmetsästyksen pitää olla sosiaalisesti ja eettisesti kestäväällä pohjalla, ja sen pitää olla yhteiskunnallisesti hyväksyttävää varsinkin hylkeiden luonnonsuojelullisen symboliarvon vuoksi. Tämä tarkoittaa käytännössä eläimen nopeaa lopetusta ja ettei ruhoa hylätä, vaan se hyödynnetään tärkeänä resurssina. Nykyisin metsästyksen kestävyys on ehdoton edellytys ja laajalti hyväksyttyä. Metsästäystä voidaan perustella medialle ja suurelle yleisölle vetoamalla tutkimustarpeisiin ja/tai riistaeläimistä koituviin vahinkoihin. Eri asia on, kuinka kauan metsästäystä voidaan perustella tutkimuksen tarpeilla ja pidetäänkö metsästäystä kestäväenä ja eettisesti oikeana pitkällä aikavälillä.

Kiintiöiden täyttymistä ja tilastoitujen kaatojen määrää olisi mahdollista lisätä perustamalla yhtenäislupa-alueita, monitavoitteisia hankkeita, maksamalla niiden yhteydessä metsästäjille pyyntipalkkioita ja kulukorvauksia sekä kehittämällä edelleen pyydysteknisiä ratkaisuja, kuten rysiä, jotka pyytävät sekä hylkeitä että kaloja. Tällöin pyynti olisi kontrolloidumpaa, kohdistuisi suoraan vahinkoyksilöihin ja tieto kaadetuista eläimistä olisi paremmin hallinnon ja tutkimuksen käytettävissä.

Hylkeenmetsästykseseen on perustettu yhteislupa-alueet Vakka-Suomen ja Kymenlaakson rannikolle. Vakka-Suomessa hylkeenmetsästyksen hoitavat metsästyksseurat ja yksittäiset aktiivimetsästäjät, jotka käyttävät käytännössä suurimman osan myönnetyistä luvista. Yhteistoiminta-alueella voidaan hylkeen kaatoluvat käyttää kohdennetummin siellä, missä hylkeitä on ja missä niistä aiheutuu kalastukselle ongelmia. Kalatalousalueen osakaskunnat ovat suhtautuneet hylkeenmetsästykseseen positiivisesti ja vuokranneet vesialueensa metsästyksseuroille (<http://hylje.nettisivu.org>). Kymessä metsästäystä helpottavat laajat yleisvedet, vaikka toisaalta Metsähallitus rajoittaa metsästäystä kansallispuiston alueella (Itäisen Suomenlahden kansallispuiston järjestys-sääntö). Uudellemaalle ollaan parhaillaan järjestämässä vastaavaa lupa-alueita.

Haastatellun riistakeskuksen asiantuntijan mukaan valmiudet laajamittaiseen metsästyksen ovat tällä hetkellä olemattomat. Ottaen huomioon nykyiset metsästyssäädökset (esim. hallin rauhoitusajka Manner-Suomessa 1.1.–15.4.) ja keväiset vaikeat jääolot sekä syksyjen tuulisuuden jäävät toteutuvat kaadot myönnettyihin lupiin ja kiintiöön nähden pieniksi myös tulevaisuudessa.

Potentiaalia hyljeresurssin hyödyntämiseksi on metsästyksen kansallisen sääntelyn keinoista matkailuun ja metsästyksen sopivien hyljeluojojen kartoittamiseen. Toimintojen päällekkäisyyksiä voidaan välttää metsästyksen ja katseluun sopivien alueiden käytön, sijainnin ja ajoituksen ohjauksella. Hyljematkailun ja metsästyksen ohjauksessa ja kehittämisessä tulisi-kin entistä enemmän ottaa huomioon alueelliset luonnonolot ja paikalliskulttuurin käytännöt.

4.8 Hylkeiden hyödyntämiseen liittyviä hankkeita

Merenkurkun neuvoston hyljehankkeet Hylkeen talteenotto ja tuotekehitys (2007) ja Hylje – yhteinen resurssimme (2004–2007) ovat pyrkineet elvyttämään rannikkoalueiden vanhoja hylkeenmetsästysperinteitä ja niihin kuuluvia saaliin käsittelytaitoja sekä kehittämään hylkeestä saatavien raaka-aineiden jalostamista kaupallisiksi tuotteiksi. Oppia metsästyksen ja ruhon käsittelyyn haettiin Norjasta. Hankkeiden tavoitteena oli kehittää ekologisesti ja sosiaalisesti kestäväällä tavalla valmistettuja korkealaatuisia hyljetuotteita kuten vaatteita, koruja ja laukkuja. Lisäksi hylkeenlihasta valmistettiin ruokia, joista julkaistiin reseptikirja. Hyljetuotteiden myyntikielto romutti osan hankkeiden saavutuksista. Pohjanmaan hankkeet ovat olleet esimerkkeinä kahdelle tutkimusalueella toteutetulle hankkeelle:

- Harmaahylje riesasta resurssiksi eli Risa-hanke (2004–2006), Etelä-Suomen Merikalastajain liitto, Kymenlääni. Projektin aikana on järjestetty kurseja mm. hylkeenmetsästyksestä, saaliin käsittelystä, hylkeenkestävistä rysistä, traanimaalin valmistamisesta ja hyljematkailusta.
- Ongelmahylkeiden kohdennettu metsästys -hanke (2010–2012), Lounais-Suomen Kalatalouskeskus. Hankkeesta kustannettiin metsästäjille mm. traanin keittopadat, naarat ja kaatopalkkiot.

Hankkeiden aikana on mm. elvytetty hylkeenpyyntitaitoja, ruhon käsittelyä ja valmistettu hyljetuotteita sekä perustettu hylkeenmetsästyksen yhtenäislupa-alueita, joiden avulla alueellisia metsästyskiintiöitä on saatu täytetyiksi. Yhteiskunnallisesti kestävä eettinen hylkeenpyynti, joka sisältää myös hylkeen hyödyntämisen resurssina, on ollut tärkeä osa hankkeita ja niiden julkisuuskuvaa. Näiden hankkeiden avulla on lisätty kiinnostusta ja hyväksyttävyyttä hylkeen metsästystä ja hyödyntämistä kohtaan. Hankkeiden peruslähtökohtana on ollut eettisesti kestävä hylkeenpyynti.

5. Tulosten tarkastelu

Varsinaisesta hyljeturismista ei Suomessa juurikaan voida puhua eikä sitä erityisemmin markkinoida. Manner-Suomessa katselutilaisuudet liittyvät luonto- ja kulttuurimatkailuun. Hylkeitä ei välttämättä nähdä lainkaan koko matkan aikana. Hyljesafareita ja kaupallista metsästystä järjestetään yleisemmin Ahvenanmaalla, missä maakuntahallitus päättää riistapolitiikasta ja -kiintiöistä. Mannersuomalaiset hyödyntävät Ahvenanmaata vain vähän metsästysmatkailukohteena, vaikka alue olisi helposti saavutettavissa ja lupa-asiatkin hoituvat joustavasti. Metsästyskortin hankkineiden ei tarvitse suorittaa Ahvenanmaan metsästäjätkintoa, vaan he saavat maakunnan metsästyskortin todistamalla olevansa oikeutettuja metsästämään Manner-Suomessa. Lisäksi tarvitaan aselupa (Kairikko 2008). Ruotsin-puoleisen Selkämeren rannikolla safareita on järjestetty jo 1970-luvulta alkaen.

Hyljeturismi (johon voi sisältyä mm. hylkeenpyyntikulttuurin esittely) voi olla vakavasti otettava lähivuosien toiminto, joka on vahvasti sidoksissa hyljekantojen kehitykseen ja Metsähallituksen suojelualueita koskevaan lupapolitiikkaan. Yhteistyö yritysten välillä (esim. yhdistysten organisoimana ja yritysten markkinointihankkeet) varmasti lisäisi luontomatkailun ja hyljesafareiden kysyntää. Matkailun ohjailuun ja mahdollisiin ristiriitoihin mm. suojelu- ja hyljekantojen rajoittamistavoitteiden kanssa olisi reagoitava ajoissa (Ylimaunu 2000). Matkailun kehittäminen ja suojelutavoitteet saattavat kulkea epätahdissa. Tästä hyvänä esimerkkinä on vuonna 2012 Suomen luonnonsuojeluliiton (SLL) Uudenmaan piirin tekemä valitus Helsingin hallinto-oikeudelle Metsähallituksen myöntämästä liikkumisluvasta Kallbådanin suojelualueelle. Valituksessaan SLL vaatii Natura-arviointia ennen lupien myöntämistä. Lupia myönnettäessä pitäisi Natura-arvion lisäksi selvittää niiden sosiaaliset, taloudelliset ja kulttuuriset vaikutukset.

Hyljekantojen hoitosuunnitelmassa olisi otettava aiempaa selvemmin kantaa kannan koon, sen levinneisyyden ja suotuisan suojelutason lisäksi sosiaaliseen kestävyYTEEN ja kulttuurillisiin tekijöihin. Alueellisten luonnonolojen, elinkeinojen ja kulttuuristen lähtökohtien tunteminen auttaisi tunnistamaan hyljematkailun potentiaalia. Ensimmäinen edellytys hyljematkailun toteutumisessa ja tuotteistamisessa on saalisvarmuus/havaintovarmuus. Vain tarpeeksi suuri kannan koko ja pääsy sopiville paikoille takaavat riittävän todennäköisyyden tehdä hyljehavaintoja.

Luonnontieteellinen tieto ei yksin riitä eläinkantojen sääntely- ja suojelupäätöksissä etenkin silloin, kun pyritään kestävän kehityksen mukaisiin, yhteiskunnalliset vaikutukset huomioon ottaviin päätöksiin. Laki- ja asetustasoilla sääntelyllä voidaan luoda vain puitteet ja reunaehdot hylkeiden suojelulle ja pyynnille. Hylkeenpyynnin intensiteettiin vaikuttavat ammattikalastuksen saamat hyödyt sekä kulttuuri- ja eräperinteeseen liittyvät tekijät. Kulttuurisidonnaisten arvojen analyysi varsinkin hylkeitä koskevissa asioissa olisi tärkeää mm. hylkeiden symbolifunktion takia (Ylimaunu 2000).

Ihmisten suhtautuminen hylkeiden suojeluun ja metsästykseseen Ylimaunu (2000) tuo esille kulttuurisen sidonnaisuuden. Esimerkiksi etiikkaan vetoamalla kaupungeissa asuvat eläinsojelijat välttävät ottamasta kantaa todellisiin paikallisiin ongelmiin, jotka eivät koske heitä itseään. Samoin luonnontutkijat ovat haluttomia ottamaan kantaa yhteiskunnalliseen arvokeskusteluun, vaikka he olisivat tutkineet asiaa ja voisivat tuoda konfliktin ratkaisuun uusia vä-

lineitä. Ylimaunun mukaan myös eläinsuojelun yksilötasosta lähtevä filosofia johtaa erilaisiin tulkintoihin eläinkantojen suojelusta ja hyödyntämisestä kuin perinteinen populaatio- tai ekosysteemitason näkökulma.

Yli sata vuotta vanha kiista kalastuksen ja hylkeiden välillä on luonut hylkeenpyyntikulttuurin ja perinteet, joiden rippeitä on vielä jäljellä rannikollamme (varsinkin Pohjanmaalla). On olemassa ihmisiä, jotka haluavat vaalia näitä perinteitä, mikä ilmenee seuraavasta merikarvialaisen kalastajan kommentista: ”Kun hylkeestä puhutaan, ei puhuta metsästyksessä vaan puhutaan tappamisesta”.

Hankonen (2010) totesi Merikarviolla tekemiensä kalastajahaastatteluiden perusteella, että kalastajat kokevat hallin pyynnin nykyisin lähinnä haittaeläinten poistamiseksi eikä arvokkaan riistaeläimen hyödyntämiseksi, kuten paikkakunnalla aikaisemmin koettiin.

Joka tapauksessa hylkeiden hyödyntäminen resurssina on erittäin haastavaa ja tulee olemaan sitä jatkossakin, suojeluasenteista huolimatta. Läheisyysperiaatteen noudattaminen ja syventäminen vahvistaisi eri osapuolien sitoutumista ja yhteistyötä ongelmien ratkaisemiseksi (Ylimaunu 2000). Paikallisen kulttuurin ja konfliktin sosiaalisten vaikutusten tunnistaminen punoisi umpeen kuulua paikallisuuden ja päätöksenteon ylipaikallisuuden välillä. Myös alueellista päätösvaltaa voitaisiin lisätä siellä, missä ongelmia eniten esiintyy.

Hyljekannan hoitosuunnitelmassa (maa- ja metsätalousministeriö 2007) on asetettu tavoitteeksi eri tahojen yhteistyön kehittäminen. Alueellisen kannanhoidon linjaukseen tarvitaan laajaa osallistumista, jonka foorumiksi sopivat maakunnalliset tai alueelliset neuvottelukunnat tai työryhmät. Varsinais-Suomessa eri osapuolet ovat kokoontuneet hylje- ja merimetso-neuvottelukunnassa. Toimikunnan tavoitteena on ollut keskinäisen tiedonvaihdon ja vuoropuhelun edistäminen. Tämän oletetaan lisäävän osapuolten välistä ymmärrystä ja vähentävän ristiriitoja. Toimikunnan osapuolia ovat olleet mm. kalastaja- ja luonnonsuojelujärjestöt ja viranomaiset. Lisäksi tutkijoita on kuultu asiantuntijoina. Neuvottelukunnan esikuva löytyy suurpetoneuvottelukunnasta, joita on perustettu maakuntiin viimeisen yli kymmenen vuoden aikana. Pellikan ym. (2008) tekemän tutkimuksen mukaan neuvottelukunnat ovat lisänneet keskinäistä luottamusta sekä siitä seurannutta ymmärrystä ja hyväksyntää eri osapuolien välillä. Ristiriitoja on myös onnistuttu lieventämään neuvottelujen avulla.

Keskusjohtoisella päätöksenteolla on saavutettu jonkinlainen tasapainotila metsästyksen ja suojelun välillä sekä vahinkojen ja niiden kompensoimisen välillä (hyljesietokorvaukset, hylkeenkestävät pyydykset ja niihin saatu taloudellinen tuki). Kannan koko ja metsästyskiintiö ovat pysyneet jo muutaman vuoden samalla tasolla, samoin myönnettyjen lupien määrä. Ongelmahylkeitä on poistettu ja samalla metsästysperinteitä on elvytetty. Vahingot vaihtelevat alueellisesti huomattavasti. Lupia voitaisiin myöntää enemmän ongelma-alueille ja tehostaa metsästystä niillä. Yhtenäislupa-alue on osoittautunut joustavaksi toimintamalliksi.

Siinä tapauksessa, että metsästyksessä ja siihen kytkeytyvästä matkailusta tulisi kaupallisesti kannattavaa, metsästyslupien saaminen varmasti hankaloituisi. Silloin esille nousisi kysymyksiä siitä, aletaanko luvilla käydä kauppaa ja miten luvat jaetaan metsästäjien ja seurojen kesken. Tulee myös pohtia, mitä matkailustrategiat käytännössä tarkoittavat paikalliskulttuurin ja -elinkeinojen näkökulmasta. Ovatko tavoitteet sitä, mitä paikalliset ihmiset aidosti ajattelevat ja haluavat tehdä alueen kehittämisen ja toimeentulonsa eteen? Ja minkälainen toiminta oikeasti hyödyttää paikallista kulttuuria ja elinkeinotoimintaa?

Viitteet

- Euroopan parlamentti 2009. Lehdistötiedote. Hyljetuotteiden kauppa kielletään. <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+IM-PRESS+20090504IPR54952+0+DOC+XML+V0//FI> (18.3.2013)
- Hankonen, I. 2010. Merelle suuntautuva luontomatkailu Merikarvialla. Kirjassa: Salmi, J. & Hankonen, I. (toim.) *Merikarvia – Kalastusperinteitä ja luontoelämyksiä*. Suomen Ympäristö- ja Terveysalan Kustannus Oy. Pori. S. 49–87.
- Kairikko, J. K. 2008. Ahvenanmaan metsästys. *Jahti* 4: 36–37.
- Keränen, S. & Lappalainen, M. 2009. *Hylkeet*. Helsinki. Maahenki Oy. 152 s.
- Maa- ja metsätalousministeriö 2007. *Itämeren hyljekantojen hoitosuunnitelma*. Vammala. Vammalan Kirjapaino Oy. 93 s.
- Maa- ja metsätalousministeriö 2012a. Maa- ja metsätalousministeriön asetus pyyntiluvalla ja poikkeusluvalla sallittavasta hallin metsästyksestä metsästysvuonna 2012-2013. Muistio 24.7.2012. http://www.mmm.fi/attachments/riistatalous/69aVsvvvS/Muistio_halli.pdfhttp://www.mmm.fi/attachments/riistatalous/69aVsvvvS/Muistio_halli.pdf
- Maa- ja metsätalousministeriö 2012b. Hylkeiden pyyntiluvat ja saalismäärät. http://www.mmm.fi/fi/index/etusivu/kalastus_riista_porot/riistatalous/riistanhoito/hylkeet/hylkeidenpyyntiluvatjasaalismaarat.html (18.12.2012)
- Metsähallitus 2011. Hylkeidensuojelualueet ylläpitävät hyljekantoja. <http://www.metsa.fi/sivustot/metsa/fi/luonnonsuojelu/suojelualueet/Hylkeidensuojelualueet/Sivut/Hylkeidensuojelualueetyllyllapitavathyljekantoja.aspx>. (19.12.2012)
- Pellikka, J., Salmi, P. & Ratamäki, O. 2008. Alueelliset suurpetoneuvottelukunnat ristiriitojen hallinnassa. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos. *Riista- ja kalatalous – Tutkimuksia* 2/2008. 32 s.
- Riistaweb 2012. <http://riistaweb.riista.fi/> (18.12.2012)
- Salmi, J. & Salmi, P. 2007. Merihylje – luonnonvara, suojelukohde vai matkailun vetonaula. *Maaseudun uusi aika* 2: 59–62.
- Salmi, P. & Varjopuro, R. 2006. Complexities in keeping seals away from the catch – building ‘seal-proof’ fishing gear. *Maritime Studies* 5(1): 61–86.
- Varjopuro, R. 2011. Co-existence of seals and fisheries? Adaptation of a coastal fishery for recovery of the Baltic grey seal. *Marine Policy* 35(4): 450-456.
- Ylimaunu, J. 2000. Itämeren hylkeenpyyntikulttuurit ja ihminen–hylje-suhde. *Suomalaisen kirjallisuusseuran toimituksia* 773. Helsinki: Hakapaino Oy. 510 s.

Itella Green

JULKAISIJA

Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos

Viikinkaari 4

PL 2

00791 Helsinki

Puh. 0295 301 000

www.rktl.fi